

Ekler Andrea

„A KOR SZELLEME – MI VAGYUNK”

Buda Attila: *Teremtő utánzás. Babits-tanulmányok*. Ráció Kiadó, Budapest, 2007, 312 oldal, 2700 Ft

Buda Attila számos bibliográfiai, irodalomtörténeti munkája mellett a Babits család levelezését, s a Nyugat Kiadó történetét követően, a Babits-életmű szövegkiadásának, újraolvasásának, értelmezésének szempontjából újabb fontos kötettel jelentkezett. Már a Németh G. Bélától választott kijelentés mottóként való szerepeltetése is felkelti az olvasó figyelmét: „Babitsot egyszerűen nem értették.” Az utóbbi években a különféle évfordulók, megemlékezések kapcsán megrendezett konferenciák, kiadott kötetek, publikációk olvasatomban alapvetően vagy valamilyen szempontból „representációt” szolgáló szöveget alkottak, vagy a befogadást, megértést helyezték előtérbe. Nem tagadom, hogy sok esetben az általam reprezentatívnak tartott írások is tartalmaztak tárgyak kapcsán vagy általános módszertani szempontból elgondolkodtató kérdéseket, kijelentéseket, mégis számomra az értelmezésre törekvő szövegek tűntek tartalmasabbaknak. Ezekben a szemléleti, módszertani szempontból igen eltérő előadásokban, tanulmányokban, monográfiákban szakmai felkészültség, műveltség, értelmezői érzékenység és alázat igényes interpretációval, dialógusra való törekvéssel párosult. Nem újkeletű probléma a felkészületlen, nem szakmai, nem ideológia-mentes beavatkozások kártékony hatásával való szembenézés szükségessége a szövegkiadás és recepció terén.

Buda Attila Babits-kutatással kapcsolatos felvetései rendkívül időszerűek. Nagy szükség van kritikai kiadásokra, helyreállított szövegekre, értő, megértésre törekvő olvasatokra. Gondolkodni arról lehet, ami kínálat szintjén jelen van. Babitsot nem értették, ahogy például Németh Lászlót sem. Temérdek félreértést, ferdítést, apró, egész életműveket behálózó részletet kell tisztázni az újraolvasások, újraértelmezések során. Az utóbbi évek kutatási eredményeit tekintve, ennek szükségességét igazolták például a József Attilával, Németh Lászlóval, az 1956-os forradalommal kapcsolatos irodalomtörténeti vizsgálatok éppúgy, mint Buda Attila Babits-tanulmányai, amelyek a recepció problematikussága mellett felfedik Babits kortársi meg nem értettségét is.

A kötetben szereplő első tanulmány túlmutatva a Babits-kutatáson, voltaképpen módszertani összefoglaló is, amelyben Buda kritikusan, finom iróniával mutat rá a különféle kutatási eljárások gyenge pontjaira, egyben megfogalmazva, mit

tartana szakmai szempontból elfogadhatónak. A kötet egészére jellemző ez a módszertani problémaérzékenység, polemizáló jelleg. A tanulmányok egyértelműen utalnak arra, hogy „21. század eszményi filológusával” (akinek megfelelő felkészültsége mellett messze túl kell lépnie filológusi szerepkörén) szembeni elvárásai, módszertani követelményei a gyakorlatban is kivitelezhetőek és eredményesek.

Buda tanulmányai noha különállóak, szokatlan pályaképpé állnak össze (amelynek áttekintését segítik a némely fejezet végén található kronológiák), rálátással az életműre, szabadon kalandozva abban, lényeges momentumokra, összefüggésekre derítve fényt. Levelek és könyvedikációk nyomán Babits és rokonsága emberi viszonyainak, jellemvonásainak, létszemléletének érzékeltetésén túl, Buda felhívja a figyelmet az ilyen, látszólag kevésbé lényeges dokumentumok értelmezésbeli szerepére, Babits pályájának kevésbé ismert periódusaira, műveire. A szekszárdi szülőházban talált, egykor a Kelemen lányok tulajdonát képező három kéziratos füzet kapcsán olvashatunk Babits ifjúkori zsengeiről vagy mesekötetéről, de lényeges megállapításokat tartalmaz a tanulmány az író regényalakjainak megalkotásáról, az ezek körül kialakult félreértésekről is (*Könyvek a szekszárdi szülőházban*). Arról, hogy *Milyen tanár volt Babits Fogarason?*, jegyzőkönyvekből, könyvtár és szertár gyarapodását rögzítő dokumentumokból, az írásbeli dolgozatok Babits által meghatározott címeiből, egyéb mozaikokból alkot képet Buda Attila, kiemelve a hasonlatosságokat Babits alkotói jellemzőivel, későbbi „mesteri” mentalitásával. Hallatlanul izgalmasak a Babits Újpestre kerülését, újpesti időszakát tárgyaló írások. A tanári vonatkozások mellett felfedik, s voltaképpen érthetőbbé teszik azt az utat, amelyet Babits a saját maga által leplezetlenül megfogalmazott, definiált konzervativizmusától a „hírnévig”, „hipermodern költőségig”, a Nyugattal való szoros összefonódásig vezetett. A *Művészet és szabadságban* megfogalmazott babitsi tiltakozás mindenemű klikkbe tartozás ellen, a függetlenség követelése vagy a Buda által idézett, zavarbaejtően vallomásos sorok „klasszikusságáról”, „konzervativizmusáról”, kifejezik azt a belső magányt, különállást, sehová sem tartozást, amely talán önmagában élő igényként mindvégig jellemezte, s amely kevésbé ismert. Értetlenséget tapasztalt egyfelől, másfelől munkája, az általa fontosnak tartott értékek iránti érdeklődést, személyes segítséget, hiszen Ignóty, Osváth, Fenyő Miksa és mások igyekeztek segíteni Újpestre, majd Budapestre kerülését. Inkább köztudott az e tapasztalatból eredő folyamat eredménye, azonban a Babits-hagyatékban talált dokumentumok alapján az Újpestre kerülésnek köszönhető irodalmi kapcsolatokon túl, Buda felhívja a figyelmet Babits befolyásának, tekintélyének egyértelmű jeleire is. Babits Nyugat Kiadónál megjelent műveinek kiadástörténeti kutatásával érdekes adalékokkal szolgál szerző és kiadó kapcsolatáról, egymásra irányuló és recepciót alakító hatásáról. Babits budapesti tartózkodását állandó lakhelyeinek áttekintésével

követi végig Buda Attila, egyben utalva Babits háborúellenes magatartására, írásai miatt történt nyugdíjazására, a tanári pálya végére.

A Babits család levelezésének ötletgazdag vizsgálata során Buda hiányát és igényét jelzi egy korszerű tudományos élet kialakításának, kiemeli a dokumentum jelentőségét mentalitás- és társadalomtörténeti szempontból, valamint nem utolsósorban hangsúlyozza, hogy a levelezés ismerete lehetőségeket nyújt a *Halálfi* eddigieken túllépő értelmezéséhez. Buda Attila kreatívan közelít a Babits-életműhöz, -hagyatékhoz, a fennmaradt forrásokhoz, miként Zirc-Ciszterci Rend Pécsi Római Katolikus Főgimnáziumának önképzőkori dokumentumai esetében is, amelynek segítségével közelebbi képet kapunk Babits egyéniségéről, s jól érzékelhetővé válik az a „különbözőség” és annak tudata, amely Babitsot gyermekkorától jellemezte. Kritikai szemléletét Buda e tanulmányában sem rejtette véka alá, a múlt századforduló önképzőköreinek, oktatásának minőségét, szervezetségét, felépítését, az akkori tanári képzettséget, mentalitást a mai általános tapasztalatokkal egybevetve.

Az újpesti időszakot tárgyaló írások mellett számomra a legérdekesebb a *Mese a Dekameronból* értelmezése, „értelmezésszéje”. Amellett, hogy precíz szövegkritika, kitér a *Dekameron*-fordításokra, forráskutatásra, izgalmas eszme-futtatás az életrajziság és értelmezés viszonyáról, az életrajz értelmezésbeli szerepének helyes arányairól a novella és Babits velencei útja, valamint egy fogarasi cukrászlány iránti érzelmi kapcsán, egyben értékes felvetés a Babits-kutatás számára Babits névválasztási módszerének vizsgálatát javasolva. Ugyanakkor a filológiai alaposág, a párbeszédre ösztönző, sok esetben az újragondolást sürgető, kihívó hang, a módszertani fejtegetések, gazdag értelmezések mellett, illetve azokon belül, azok során Buda Attila különös érzékenységgel világít rá alapvető emberi vonatkozásokra, mint magány, szeretethiány, félelem, vonzalom stb. Ami ebben a vonatkozásában különösen meggyőzővé teszi ezeket az írásokat, az éppen az, hogy nincs bennük semmi szépelgés, az emberi érzésekre, viszonyokra a maguk természetességében, egyediségében mutat rá, a sokszor üresen puffogatott attribútumok (például babitsi érzékenység, konzervativizmus) nála tartalommal telítettek, értelmezésében kellő indoklással szerepelnek.

Esszéisztikus stílus, a dokumentumok objektív bemutatása, finom értelmezése jellemzi Buda kötetzáró, témaválasztását tekintve is különös, megrázó, valóban elgondolkodtató írását. Török Sophie 1945-ös feljegyzései, levélváltásai, s egy verse felidézésén keresztül mintegy összegzésként, útravalóként, a kötetre visszatekintve értelmezést segítő szempontként önmagukkal való szembenézésre, felelősségtudatra, felelős gondolkodásra, cselekvésre, a lét minőségének alakíthatóságára, alakítására szólítja olvasóit. Buda Attila könyve különleges olvasmány, mely azáltal, hogy száraznak tűnő, filológiai problémáktól ontológiai kérdésekig ível, nem csupán módszertani szempontból mutat túl a Babits-kutatáson.